

**Meta-analysis of Iranian woman's knowledge system
(case study; student articles and theses between 2007-2017)**

Sabriyeh Karamshahi

Ph.D in Political Science, Tarbiat Modares University, Faculty of Humanities,
Tehran, Iran. Email: s.karamshahi@yahoo.com

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received:

9 December 2024

Revised version

received:

28 April 2025

Accepted:

12 August 2025

Available online:

13 April 2026

Keywords:

Meta-Analysis,

Knowledge System,

Problematic Approach,

Paradigmatic Approach,

Feminist Approach

Objective:

The main objectives of this article are to compile and analyze the components of the Iranian woman's knowledge system by focusing on a number of written works. The indicators reveal what concerns women pay most attention to, which method or theoretical framework they tend to use most often, and how feminist approaches manifest themselves in their works. Through the three-dimensional conceptual system of the feminist, problematic, and paradigmatic approaches, a number of these works were examined with regard to research method and titles. These questions help to possibly discover a general picture of the specific Iranian woman's knowledge system. The article is linked to Axel Honneth's normative judgment on the theory of esteem. The research method is a meta-analysis, carried out by reviewing and compiling a number of student articles and dissertations, totaling 60 works. The findings show that among the works studied, 20 can be distinguished by the paradigmatic approach, 17 by the problematic approach, and 23 by the feminist approach. The results indicate that identity, concern, and feminist approaches account for 40 works, or 67%, of the orientation of the total selected works in quantitative terms. The conclusion is that quantitative observations in the period from 2008 to 2020 show that Iranian woman writers conduct research and write mostly from the perspective of identity and gender concerns.

***Cite this article:** Karamshahi, Sabriyeh, (2026) "Meta-analysis of Iranian woman's knowledge system (case study; student articles and theses between 2007-2017)", *Fasl' nāmehe-ye siyāsāt (Politics Quarterly)* 56, (1): 203-236,
DOI: <https://doi.org/10.22059/JPQ.2026.386306.1008260>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

<https://doi.org/10.22059/JPQ.2026.386306.1008260>

Introduction

This article analyzes the content of two types of women's writing interests. The three conceptual systems of feminism, problematic, and paradigmatic are used as analytical tools to explore what topics attract women's attention, what methods they frequently use in their analysis, and what the basic pattern of their intellectual analysis is. Through this three-part conceptual system, a number of works were examined with regard to their methods and titles. Among a multitude of theoretical methods, which theoretical approach women often use for analysis is an interesting question for discovering their intellectual structure.

If we accept that the essence of thought is not the playground of dual male/female identities, but rather the realization of the sacred matter of thought in the context of education and the acquisition of thinking skills, then it is expected that women's cognitive faculties will increasingly approach the transcendental realm of thought, or philosophy. The long absence of women in the primary system of knowledge or philosophy is probably the result of a mental freezing in an atmosphere of feminist ideologies of contemporary man, because despite the greater education of contemporary women, philosophizing is still a male occupation. Therefore, if the rule of thinking is a non-sexual matter, why has the history of thinking always been the product of male thought? It seems that women's mental structure is a self-standing concern, and the teachings of modernism have also pushed them in this direction. However, a rereading of academic and public texts reminds us of the question: is the existence of a specific system of knowledge for Iranian women possible? If the answer is yes, what features of the way of thinking does this system have? Does this system of knowledge look at a specific aspect of social life, or is a specific aspect of human thought the subject of its reflections?

Methodology

The present article uses meta-analysis to analyze the content and structural form of a number of women's written works in order to extract possible components of the Iranian women's knowledge system. Several works by women from the last five to ten years were randomly selected. Then, the variables of subject, method, and analytical approach of the authors were analyzed from feminist, problematic, and paradigmatic perspectives. Through quantitative analysis of the indicators, it is determined which variables have attracted women's attention and thought. Although a large volume of national studies have addressed the issue of women, these works have rarely discussed women's intellectual lifestyles. The concept of a "knowledge system" has been used as an analogical concept in Iranology studies, but so far this conceptual tool has not been used to explain women's intellectual lifestyle. Therefore, meta-analysis of women's written texts, inspired by this conceptual tool, is the method used in the research. A surrealist or combined approach to written texts is likely to provide a new image of the nature and status of women's knowledge.

Discussion and Results

Field observations show that women often look at different areas of life from a problematic perspective, which is issue-centered. In the paradigmatic approach, by examining and analyzing thought patterns and methods in research works, some of the most frequent patterns among women are revealed, highlighting characteristics of the women's cognitive system. In fact, women's explanatory and analytical forms

and patterns show where Iranian women stand within the boundaries of thought. In the problematic realm, being a woman has always been an unresolved issue, a subject both present and absent, so that every thinker, in confronting this mysterious element, exposes a manifestation of their own mind—be it heavenly or hellish—to the judgment of all. In such an atmosphere, it is as if even a woman herself cannot think about philosophy outside the realm of femininity. Therefore, a form of egoism has trapped her in the darkness of thought about the human condition. Within the paradigmatic index, the purpose is to identify which recurring thought patterns women writers tend to employ in their analysis. Are they subject-oriented or structuralist? With what theoretical methods do they analyze phenomena? In the problematic approach, an attempt is made to show that the concern driving women's writing is not philosophical ends, but rather her issue is lost dignity and rights within the scale of natural human rights. In total, through quantitative analysis of the three conceptual systems in the selected texts, the following results were obtained:

- In the paradigmatic approach, approximately sixty percent of the written works employ methods of discourse analysis, phenomenology, and interpretive and reflective approaches. About forty percent of the studied works were conducted using quantitative-survey, documentary, and comparative analysis and other methods.
- In the problematic approach, fifty-three percent of the studied works focused on individual rights and harms, and about forty-seven percent focused on women's social rights.
- From a feminist perspective, fifty-two percent of the works addressed identity concerns and forty-eight percent addressed gender equality. Thus, out of one hundred percent of research interests, sixty-six percent of the works tended towards indicators related to the feminist and problematic approach.

Conclusion

The direction to which women pay more attention, among the multitude of interests, thought patterns, and theoretical methods, laid the first foundation for discovering and designing the Iranian women's knowledge system, or epistemology. The question of what concerns motivate women's writing, what percentage of women's issues focus on their identity and status, and fundamentally whether a special type of Iranian women's knowledge system can be designed by observing written texts, provided the main motivation for this research. Observations and findings from the study of three key concepts—feminism, problematic, and paradigmatic—show that thirty-eight percent of women's writing orientation, based on the works studied, adopts a feminist approach. Twenty-nine percent of the other works were analyzed with a problematic approach, and thirty-three percent were classified as paradigmatic approaches. In other words, quantitative indicators show that problematic and feminist approaches together account for sixty-seven percent of the orientation of the total works. Therefore, in quantitative observations covering the period from 2008 to 2020, it is observed that a large part of women's research and written works are devoted to explaining concerns related to identity, status, rights, and gender identity in general. As a result, there is a possibility that problematic and feminist approaches will continue to become the dominant approaches in women's research and written texts.

فرا تحلیل نظام دانایی زنان ایرانی

(مورد مطالعاتی؛ مقالات و پایان نامه‌های دانشجویی در فاصله ۱۳۹۹-۱۳۸۷)

صبریه کرشمائی

دکترای علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

رایانامه: s.karamshahi@yahoo.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۹/۱۹

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۴/۰۲/۰۴

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۵/۲۱

تاریخ انتشار:

۱۴۰۵/۰۱/۲۴

کلیدواژه‌ها:

فرا تحلیل،

نظام دانایی،

رویکرد پرابلماتیک،

رویکرد پارادایمی،

رویکرد فمینیستی

تدوین و تحلیل مؤلفه‌های نظام دانایی زن ایرانی با تمرکز بر تعدادی از آثار نوشتاری اهداف اصلی این مقاله را شکل داده است. شاخص‌ها نشان می‌دهند: چه دغدغه‌هایی توجه زنان را بیشتر به خود معطوف می‌کنند، غالباً به کدام روش‌ها یا چارچوب‌های نظری گرایش دارند و رویکردهای فمینیستی در آثار آنها چگونه خود را آشکار می‌کنند؟ از طریق دستگاه مفهومی سه‌گانه فمینیسم، پرابلماتیک و پارادایمیک، تعدادی از این آثار با عنایت به روش پژوهش و عناوین آثار مورد بررسی قرار گرفتند. این پرسش‌ها، به کشف احتمالی تصویری کلی از نظام دانایی ویژه زن ایرانی کمک می‌کنند. مقاله با دآوری هنجاری اکسل هویت درباره نظریه ارج-گذاری پیوند یافته است. روش پژوهش، فرا تحلیلی است که با بازخوانی و تجمیع تعدادی مقاله و رساله دانشجویی به تعداد ۶۰ اثر، انجام گرفته‌است. از بین آثار مطالعه شده، ۲۰ مورد از منظر رویکرد پارادایمیک، ۱۷ مورد از منظر پرابلماتیک و ۲۳ مورد در چارچوب رویکرد فمینیستی قابل تفکیک‌اند. نتایج مطالعه نشان می‌دهد: رویکردهای هویتی، دغدغه‌مندان و فمینیستی از نظر کمی، ۴۰ مورد یا ۶۷٪ از جهت‌گیری کل آثار برگزیده را به خود اختصاص می‌دهند. نتیجه اینکه؛ مشاهدات کمی در بازه زمانی (۱۳۹۹-۱۳۸۷)، نشان می‌دهد، زنان ایرانی نویسنده بیشتر از منظر دغدغه‌های هویتی و جنسیتی اقدام به پژوهش و نوشتن می‌کنند.

* استناد: کرشمائی، صبریه (۱۴۰۵). فرا تحلیل نظام دانایی زنان ایرانی (مورد مطالعاتی؛ مقالات و پایان‌نامه‌های دانشجویی در فاصله ۱۳۹۹-۱۳۸۷). *فصلنامه سیاست*، ۵۶ (۱)، ۲۳۶-۲۰۳. <http://doi.org/10.22059/JPQ.2026.386306.1008260>

© نویسندگان.

ناشر: انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

نخستین بار مفهوم نظام دانایی از سوی میشل فوکو (۱۹۸۴-۱۹۲۶) صورت‌بندی گردید. در تعریفی کلی نظام دانایی، «مجموعه روابطی که در دوره زمانی مشخص، عامل وحدت کنش‌های گفتمانی هستند [تا] پدیدآور قالب‌های معرفت‌شناسانه، علم و نظام‌هایی از این دست محسوب - شوند (Zeimaran, 1999: 48). فارغ از بن‌مایه‌های نظری، از این ابزار مفهومی برای سازماندهی نوع زیست فکری زنان اقتباس شد. بازخوانی متون دانشگاهی، موجب طرح این پرسش شد که آیا وجود یک نظام دانایی ویژه زن ایرانی محتمل است؟ در صورت پاسخ آری، این نظام دانایی، چه ویژگی‌هایی از روش اندیشیدن را در عرصه عینی یا ذهنی بروز می‌دهند؟ آیا زنان در این نظام بر ساخته به جنبه خاصی از حیات فردی یا اجتماعی می‌نگرند یا سویه ویژه‌ای از اندیشه انسانی، موضوع تأملات آنهاست؟

مقاله حاضر به تحلیل محتوای دو نوع از علائق نوشتاری مشتمل بر مقالات و پایان‌نامه‌های دانشجویی می‌پردازد. دستگاه مفهومی سه‌گانه‌ی فمینیسم، پروپلماتیک و پارادایمیک در حکم ابزار تحلیل خواهند گفت؛ چه موضوعاتی توجه زنان را به خود جلب می‌کند، از کدام روش‌های تحلیلی پرتکرار استفاده می‌کنند و به‌طور کلی آیا از الگوی تحلیلی خاصی پیروی می‌کنند؟ اینکه، در انبوهی از روش‌های نظری غالباً زنان با کدام مشرب نظری و سویه ذهنی پدیده‌ها را تحلیل می‌کنند، پرسش مهمی برای کشف ساختار فکری آنهاست.

مقاله حاضر، به روش فراتحلیل، به بررسی ساختار شکلی تعدادی از آثار زنان می‌پردازد تا از این طریق مؤلفه‌های احتمالی نظام دانایی زن ایرانی آشکار گردد. بخشی از آثار به روش تصادفی انتخاب شدند. سپس متغیرهای موضوع، روش و رویکرد تحلیلی آثار از جنبه فمینیستی، پرابلماتیکی و پارادایمی مورد تحلیل قرار گرفتند. آنگاه با تحلیل کمی شاخص‌ها مشخص شد؛ کدام متغیرها، اندیشه زنان را به خود معطوف کرده‌اند. با آنکه حجم زیادی از مطالعات ملی به موضوع زنان پرداخته‌اند اما چندان از ساختار کلی نظام معرفتی زنان سخنی به‌میان نیامده‌است. مفهوم نظام دانایی به مثابه مفهومی قیاسی، به مدد مطالعات ایران‌شناسی آمده اما تاکنون از این ابزار مفهومی برای توضیح چگونگی زیست فکری زنان استفاده نشده است. ویژگی مهم این نوشتار، ترکیب سه عنصر فمینیسم، پروپلماتیک و پارادایمیک است تا درکی هرچند اندک از ساختار ناشناخته نظام دانایی زن ایرانی به دست آید. این نگرش تلفیقی احتمالاً تصویر متفاوتی از ساختار دانایی زنان ارائه می‌دهد.

۲. روش پژوهش

مقاله حاضر، به روش فراتحلیل، به تحلیل ساختار شکلی تعدادی از آثار زنان می‌پردازد. بخشی از آثار عمدتاً در بازه زمانی دهه ۱۳۹۰ به روش تصادفی هدفمند انتخاب شدند. ویژگی مهم این روش، تجمیع متغیرها و شاخص‌های حاصل از داده‌های ۶۰ اثر برگزیده است که از سه مفهوم کلان و یازده شاخص، تشکیل شدند (نمودار شماره ۱) تحلیل آماری شاخص‌ها، وضعیت گرایش یا انحراف نظام دانایی زن ایرانی از منظر سه مفهوم کلان پایه فمینیستی، پرابلماتیک و پارادایمیک نشان می‌دهند. مفهوم نظام دانایی نیز به مثابه مفهومی قیاسی در نظر گرفته می‌شود که در ذیل آن سه مفهوم کلان پایه، از طریق ارزیابی کمی شاخص‌ها در چهار جدول فراتحلیلی و یک نمودار نهایی، کمیت‌سنجی و معنادار می‌شوند.

نمودار شماره (۱) - ترکیب مفاهیم و شاخص‌ها در نظام دانایی زن ایرانی (n=60)

طراح: نگارنده

۳. پیشینه پژوهش

در بازخوانی تعدادی از منابع داخلی هرچند عناصری خاکستری از نظام دانایی زن ایرانی قابل مشاهده است اما مطالعات نشان می‌داد، برای ساخت چنین الگویی، تلاشی انجام نگرفته است. بنابراین تا حدودی این مقاله در فهرست آثار نوآورانه قرار می‌گیرد. با این وجود، برای یادآوری نخستین گام‌های پراکنده، می‌توان به مواردی اشاره کرد که به خصائصی از الگوی معرفتی زنان نزدیک شدند که اکنون به کمک آنها مسیر تدوین نظام دانایی زن ایرانی هموارتر شده است.

در مقاله «نمودهای تفکر زنانه در شعر فروغ فرخزاد، (Vaheddoost & Sheykholeslami, 2013) نویسندگان به روش مطالعه موردی به بررسی مضامین اشعار فروغ فرخزاد پرداخته‌اند. این پژوهشگران ویژگی‌هایی مانند انواع عشق زنانه و فرهنگ مردسالاری را از برجسته‌ترین درون‌مایه‌های شعر فروغ به شمار می‌آورند.

در مقاله «پرابلماتیک زن بودگی؛ نمایش جنسیت و برساخت کلیشه‌های اخلاقی زنانه در ایران» (Hasanpour & Yazdkhasti, 2016) رویکرد مقاله ناظر بر موضوع پرابلماتیک زن بودگی در سینمای دهه هشتاد و نود است. نویسندگان مقاله با تحلیل متون سینمایی معتقدند، همچنان فرودستی زنان به شیوه پنهانی بازنمایی می‌شود (Hasanpour & Yazdkhasti, 2016:33).

در پژوهش «گونه‌شناسی نوشتارهای مطبوعاتی زنان در عصر مشروطه» (Tabatabai & al, 2020) به بررسی سنت نوشتاری زنانه در مطبوعات عصر مشروطه می‌پردازد. نویسندگان به چند ژانر اصلی در نوشتارهای مطبوعاتی زنان دست می‌یابند که محتوای مشترک تمامی این گونه‌ها، مطالبه حقوق اجتماعی است. همچنین مقاله به روش تحلیل محتوا، فرم و ساختار گونه‌های نوشتاری را بررسی و نتیجه می‌گیرد، سبک نگارش زنان دارای ویژگی‌های مشابه لحن روایی، جملات طولانی و مزین به آیات و اشعار هستند.

در مقاله «زن، مرد و فلسفه سیاسی: آینده فلسفه سیاسی‌ای که مرد بود» (Ansari, 2023)، زن‌ستیزی فیلسوفان سیاسی مسئله‌ی نویسنده است و با طرح این پرسش که چگونه از فلسفه، جنسیت‌زدایی کرد، مخاطب را به چالشی تاریخی فرا می‌خواند. وی ضمن دفاع از وجود تصویر معتبری از زنان در فلسفه، ادامه می‌دهد، فمینیست‌ها در برابر این چالش همواره از «تأسیس فلسفه فمینیستی و جنسیت‌زدایی از فلسفه سیاسی» دفاع کرده‌اند سپس با ادعای شکست این-طرح و ابداع «فلسفه‌خنتی/ناخنتی» (Ansari, 2023: 201) به بازتعریف فلسفه سیاسی پرداخته و نتیجه می‌گیرد، در صورت پذیرش ساحت گشوده فلسفه، امکان راه‌حل‌های میانه وجود دارد (Ansari, 2023).

مقاله نخست (۲۰۱۳) با تکیه بر بازشناسی جوانب اجتماعی تفکر زنانه در حوزه ادبیات دارای رویکرد فمینیستی است. مقاله دوم (۲۰۱۶) از جنبه پرابلماتیک، به مسئله‌مندی شیوه حضور زن

در حوزه هنر توجه کرده است. در مقاله سوم (۲۰۲۰) هدف نویسنده بازسازی بخشی از جنبه‌های ساختار و فرم نگارش زنان است. از آنجا که اثر مذکور دغدغه‌ها و در حاشیه ماندن زنان را در مشروطه بازتاب می‌دهد، لذا دارای رویکرد فمینیستی است. مقاله چهارم (۲۰۲۳) نیز از همان دستگاه داوری فمینیستی تقابل زن / مرد پیروی می‌کند در حالی که مسئله مقاله‌ی حاضر، جامعه‌شناسی معرفت زنان در پرتو رفتارشناسی ذهنی آنان است. بنابراین مقاله مذکور نسبتی با دغدغه تأسیس نظام دانایی زنان ندارد زیرا موضوع چستی دانایی زنان را به رویکرد فیلسوفان مشروط کرده است. اساساً نویسنده، کاری با نظام دانایی زن ایرانی ندارد بلکه در پی اصلاح نگرش تاریخی به زنان در فلسفه به سود رویکردی معتدل است.

بی‌تردید در مطالعات اروپایی، رویکردهای فمینیستی چشم‌اندازی غالب است. در این مطالعات، چستی دانش زنان مسئله جدی فمینیست‌ها است. به طور کلی در این منابع تلاش می‌شود، این ایده را بیاوراند که، «... دانش... [به زنان] قدرت می‌دهد تا خود را توانمند سازند» (Klein, 1991:75). لذا ارزیابی توان ذهنی زنان در فهم دانش سیاسی از رویکردهای پژوهشی است. در یکی از این تحقیقات، پژوهشگران در پی راستی‌آزمایی یکی از یافته‌های علوم سیاسی‌اند. این یافته‌ها، مدعی‌اند، زنان در مقایسه با مردان دارای سطوح پایین‌تری از دانش سیاسی‌اند. محققان می‌پرسند، آیا ساختار و معیارهای دانش سیاسی در تضعیف درک دانش زنان نقش داشته‌است. آنها برای توضیح تفاوت‌های جنسیتی در کسب دانش سیاسی، تعدادی معیار را به آزمون گذاشتند. اما نتایج نشان می‌داد، هرگاه از پاسخ‌دهندگان درباره نمایندگی زنان در دولت سؤال شد، تفاوت‌های جنسیتی مورد انتظار ناپدید می‌شدند (Dolan, 2011).

در این پژوهش‌ها، به علت رویکرد آسیب‌شناسانه به زن همچنان بر دوگانه مرد / زن تأکید می‌شود زیرا انحصار دانش و معرفت سیاسی در مردان مفروض گرفته شده است. به طور نسبی در مطالعات غربی هرگاه از نظام دانش زنان سخن به میان می‌آید، غالباً آن را به ساختارهای اجتماعی و سیاسی مشروط می‌کنند. در سنت مدرنیته هر توضیحی درباره زنان با ساختارهای بیرونی پیوند یافته، گویانکه، رهایی از پیش‌فرض‌های فمینیسم ممکن نیست. به این گزاره‌ها توجه کنید:

در حالی که زنان دانش خود را تولید و بازتولید می‌کنند، روابط نامتقارن قدرت، سیاست نشان می‌دهد، چگونه دانش ظهور می‌کند، منتشر می‌شود یا سرکوب می‌شود. سپس درباره نگرش مردان ادامه می‌دهد: اگرچه زنان اطلاعات زیادی دارند، اما مردان به‌گونه نظام‌مندی دانش آنان را به نادانی تعبیر و آنها را عقب‌مانده و احمق فرض می‌کنند. با توجه به هژمونی مردسالارانه، زنان نیز دانش خود را دست‌کم گرفته و از کتاب مقدس دانش مردان به عنوان دانشی واقعی، حمایت می‌کنند (Gururany, 2002).

به نظر می‌رسد، تحلیل‌های اینگونه درباره دانش در پی جدا سازی ساحتی از هویت کل(انسان) از طریق مردانه/ زنانه کردن دانش است تا تاریخ دوگانه رقابت/ قدرت در روابط - مرد/زن را تکمیل نماید. از این رو، دانش را نه به مثابه پیکره‌ای منسجم بلکه مجموعه‌ای از روابط اجتماعی پویا در نظر می‌گیرند که عملاً ساخته می‌شود. در مجموع، مطالعات اروپایی در چارچوب روایت‌های فمینیستی می‌اندیشد و دوگانه زن/مرد پیش فرض اساسی است. چنانچه گفته شد، مقاله فعلی با پرهیز از چنین رویکردی و با تجمیع برخی از ویژگی‌های معرفت‌شناسی تلاش می‌کند منحنی نظام دانایی زن ایرانی را به طور غیرمشروط آشکار کند. به طور کلی، مطالعات اکتشافی، دو طیف مطالعاتی را در آثار زنان آشکار می‌کند؛ دسته نخست، در چارچوب نگرش‌های فمینیستی قابل ارزیابی‌اند. دسته دوم به وضعیت حقوقی، شرایط زیسته و معضلات اجتماعی و خانوادگی زنان در چارچوب رویکرد پرابلماتیک توجه می‌کنند. آثاری از جمله: حقوق و آموزش زنان، ازدواج و زناشویی، نقش مادری، طلاق و اشتغال، مشارکت، جرم و بزهکاری جزء پرتکرارترین موضوعات بازار نشر هستند. اقتصاد پژوهشی زنان نشان می‌دهد، زنان غالباً مشغول تولید آثاری این‌گونه هستند. با این وجود از آنجا که مطالعات گذشته، نقش پشتیبانی را در تأمین داده‌های مقاله حاضر ایفا می‌کنند، در روایی و پایایی مؤلفه‌های نظام دانایی زن ایرانی اثرگذارند. تنها تفاوت اصلی مقاله فعلی با این آثار، الگوسازی از نظام دانایی زن ایرانی است.

۴. چارچوب نظری پژوهش

مقاله حاضر در صدد راستی‌آزمایی نظریه‌ی خاصی نیست بلکه از طریق ترکیب و بساخت تعدادی از مفاهیم مأخوذ از سایر نظریه‌ها، گام‌به‌گام برای صورت‌بندی یک نظام تحلیلی پیش می‌رود. مفاهیمی از جمله؛ مفهوم به‌رسمیت شناخته شدن(ارج‌گذاری) در دستگاه نظری اکسل هویت، مفهوم فمینیستی از گفتمان فمینیسم، مفهوم پارادایمیک از نظریه کوهن و مفهوم پرابلماتیک از نظریه‌های کارگزار-ساختار و به معنای یونانی آن و سرانجام مفهوم نظام دانایی از نظریه فوکو. این مفاهیم یا مبنای دآوری مقاله به شیوه آشکار و پنهان و یا مستقیماً در فراتحلیل کمی شاخص‌ها مداخله داده شده‌اند. اینک شرح مختصری از دستگاه مفهومی پنج‌گانه:

۴.۱. مفهوم به رسمیت شناخته شدن

اکسل هویت^۱ تلاش می‌کند تا منازعات اجتماعی را بر پایه رویکرد هنجاری نظریه شناسایی بازسازی کند. وی از ایده هگلی مبارزه برای به رسمیت شناخته شدن وام می‌گیرد. در این نظریه،

1. Axel Honneth.

هدف مبارزه، استقرار مناسباتی میان سوژه‌های اجتماعی بر مبنای به رسمیت شناختن یکدیگر است. هونت معتقد است، خود تحقق بخشی با بازشناسی متقابل افراد در حوزه عشق و دوستی، حقوق برابر، کار و اشتغال رخ می‌دهد بنابراین لحظه رهایی بخش در جایی مشاهده می‌شود که سوژه‌های اجتماعی احساس بی‌عدالتی کنند. این احساس وقتی بروز می‌کند که انتظارات افراد در به رسمیت شناخته شدن از سوی دیگران در محیط کار و زندگی، سرکوب می‌شود پس برای دسترسی به شرایطی که در آن افراد به طور برابر مورد قبول واقع شوند، مبارزه می‌کنند (Honnet, 2001). این مبارزه لزوماً خشونت‌آمیز یا تهاجمی نیست بلکه بخش اساسی از آن از راه نوشتن یا خود تحقق بخشی محقق می‌شود.

در نخله متفکران دهه ۶۰م. که بر جنبش‌های اجتماعی از منظر تفاوت‌های نژادی و جنسیتی تمرکز داشتند، «ایده‌ی به رسمیت شناخته شدن که با موضوع عدالت مرتبط بود، در مرکز تحلیل قرار داشت لذا جامعه عادلانه جامعه‌ای است که در آن هر فردی، شناسایی درخور خود را بازیابد.» (Beigi & Moeini Alamdari, 2019: 105) مطابق دیدگاه هونت، مردم مبارزه می‌کنند زیرا آنها اغلب افترا، آزار اجتماعی، بی‌احترامی و نادیده گرفته شدن را تجربه می‌کنند. «در اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوایل دهه ۱۹۷۰ فمینیست‌ها و آمریکایی‌های آفریقایی تبار تصمیم گرفتند تا تفاوت‌ها را به رسمیت بشناسند. [این تفاوت‌ها] به علت تغییر در درک معنای ظلم [بود]. در ابتدای قرن، ظلم و ستم از منظر اقتصادی درک می‌شد اما در اواخر آن این ایده که ظلم می‌تواند ابعاد فرهنگی و روانی داشته باشد، شکل گرفت»^۱ (Presbey, 2003: 539).

هونت ابتدا قاطعانه برای به رسمیت شناخته شدن فرد در خانواده و سپس برای به رسمیت شناخته شدن حقوق برابر در جامعه تلاش می‌کند. از دیدگاه هونت، تنها پس از تحقق قاطعانه برابری، می‌توان منحصر به فرد بودن افراد و گروه‌ها را تشخیص داد. در این مرحله می‌توان مطمئن بود، ویژگی‌های متمایزی مانند نژاد و جنسیت مورد انگ قرار نخواهند گرفت. هونت ادامه می‌دهد، «تمامیت انسان مدیون موجودیت یا زیستش بر حسب الگوهای تأیید و به رسمیت شناخته شدن است. توهین یا تحقیر افراد با توجه به درک مثبتی که از خودشان به صورت بین‌الذهانی به دست آورده‌اند، به آنها آسیب می‌رساند» (Presbey, 2003: 541). هونت، سرچشمه به رسمیت شناخته شدن را در روانشناسی اجتماعی جورج هربرت مید یافته بود. مید تأکید داشت، «تحقق خود، به دیگران بستگی دارد، زیرا مستلزم شناخت توانایی‌های انحصاری فرد و دانستن این نکته است که آنها به دلیل شناختی که از دیگران دریافت می‌کنند، ارزشمند می‌شوند» (Presbey, 2003: 541).

1. quoted in Francin Prose, "scent of a woman, sink: Are Women writers Really inferior?", Harper's Magazine, June 1998.

درواقع، مفهوم «به رسمیت شناخته شدن»، یک ابزار مفهومی که زمینه‌ساز درک همدلانه یا نوعی داوری هنجاری به سود داده‌ها و تحلیل مقاله فعلی است بنابراین هنگامی که مفهوم به-رسمیت شناخته شدن هونت با موضوع افزایش آمار شاخص‌های موجود در رویکردهای فمینیستی و پرابلماتیکی همخوانی و مبنای داوری قرارگیرد، ابهام‌زدایی بیشتری از دلایل روند این نسبت‌ها و تغییرات آماری به وجود می‌آید. درواقع، نظریه هونت به شیوه نمادین، افق معنایی و هنجاری پژوهش حاضر را شکل داده؛ بی‌آنکه مستقیماً در تحلیل داده‌ها مداخله داده شود.

۲.۴. مفهوم فمینیسم

کاربست دوم در مختصات نظام دانایی، مفهوم کلان پایه فمینیسم است. این واژه ابداعی قرن نوزده، بعدها به جنبش مطالبه‌گرانه زنان بدل شد. امروزه نیز همانند پارادایمی عمل می‌کند تا هرچه بیشتر برند خود را در شیوه خاصی از اندیشیدن در بین زنان، ارائه نماید. از این رو، فمینیسم از یک سو با فلسفه، حقوق، فرهنگ و از سوی دیگر، با سیاست و اقتصاد سر و کار دارد (Sinafar, 2022).

فمینیسم، از ریشه فمینی^۱، به معنای زنانه، زن‌آسا و جنس مؤنث، در زبان فرانسه از ریشه لاتینی فمینیا^۲ اخذ شده است (Zarvandi, 2007). در زبان فارسی، واژه‌های «زن‌گرایی»، «زن‌باوری»، «زنانه»، «زنانه‌نگری» معادل لفظ فمینیسم گرفته می‌شود (Pishgahi Fard & Ghodsi, 2010). در زبان انگلیسی، فمینیسم به دو معنا به کار می‌رود. در معنای نخست، معتقد است، زنان باید در همه جنبه‌ها به فرصت‌ها و امکانات مساوی با مردان دست یابند. در معنای دیگر، به جنبش‌های اجتماعی اطلاق می‌شود تا عقیده و باور معنای اول را نهادینه کنند (Bayat, 2007). جورج ریتزر (۱۹۹۱) می‌نویسد، نظریه فمینیستی یک رشته پژوهش درباره زنان است که به طور ضمنی یا رسمی، نظام فکری گسترده‌ای را درباره ویژگی‌های بنیادی زندگی اجتماعی و تجربه انسانی از چشم‌انداز زنان ارائه می‌دهد و با تحقیق فراوان، موقعیت و تجربه‌های آنان را در جامعه بررسی کرده و مدعی است، می‌تواند جهان بهتری برای زنان بسازد (Ritzer, 2002). فمینیسم «در اصل یک حرکت سیاسی با هدف تبدیل نظام پدرسالارانه و متکی بر تبعیض علیه زنان به یک نظام عادلانه است تا به همه افراد جامعه به صورت مساوی بنگرد» (Jamali & al:2022: 116).

مقاله حاضر همه این تعاریف را در نظر گرفته؛ لذا فمینیسم هم به معنای فرصت‌ها و امکانات برابر و مقابله با تبعیض جنسیتی (معنای نخست) و هم به معنای جنبش‌هایی که برای

1. Feminin.

2. Feminea.

نهادینه‌سازی فرصت‌ها (معنای دوم) تلاش می‌کنند و هم به معنای گسترده، ویژگی‌های بنیادی زندگی اجتماعی و تجربه انسانی را از چشم‌انداز یک زن لحاظ می‌کند.

۳.۴. مفهوم پارادایمیک

این مفهوم از واژه پارادایم اخذ شده است، مفهومی که بیش از هر اندیشمندی با نام تامس کوهن^۱ با کتاب مشهورش «ساختار انقلاب‌های علمی» (۱۹۶۲)، عجین شده است (Jahangardi, 2023). در تعریفی نهایی؛ پارادایم مجموعه‌ای از مفروضات، مفاهیم، ارزش‌ها و تجربیات که روشی را برای مشاهده واقعیت جامعه‌ای که در آن سهیم هستند، ارائه می‌کند. اصطلاح فراگیر پارادایم چارچوبی را تعیین می‌کند تا دانشمندان یک جامعه علمی برای حل مسائل علمی در آن محدوده به استدلال بپردازند و از این طریق، می‌تواند الگویی برای پژوهش‌های بعدی باشند (Kohn, 2010:216-214). در واقع، این پارادایم است که به دانشمندان می‌گوید چه چیزی مسأله است و پاسخ این مسأله در قالب کدام مفاهیم و اصطلاحات می‌بایست شکل گیرد و با کدام رویکرد نظری تبیین گردد (Moghadam Heidari, 2006: 41). به‌طور کلی، پارادایم در معانی مختلفی به کار رفته از جمله؛ مدل، نمونه و یا الگویی از باورهای کلی فلسفی و علمی، ارزش‌ها، روش‌ها و قواعدی که اعضای یک یا چند جامعه علمی در آن اشتراک نظر دارند (Zanganeh & at al, 2023). در مقاله حاضر، اخذ این مفهوم تلویحاً برای بیان مجموعه‌ای از روش‌ها و الگوهای تحلیل مسئله توسط زنان نویسنده در نظر گرفته شده تا به این پرسش پاسخ دهد، آیا در رویکرد زنان، روش‌های پرتکرار یا ویژه‌ای از توضیح مسئله مشاهده می‌شود؟

۴.۴. مفهوم پروبلماتیک

پروبلم، واژه‌ای یونانی که بعدها وارد زبان‌های دیگر شد. واژه پروبلما در یونانی ترکیبی از پیشوند «پرو» به معنای در برابر و مصدر «بلو» به معنای پرتاب کردن یا افکندن است. این مفهوم ابتدا در زیست‌شناسی و زمین‌شناسی به کار رفت. وقتی که در دسته‌بندی سنگها، گونه‌هایی که به طور قطعی، جزو دسته‌ای مشخص جای نمی‌گرفتند، پروبلماتیکا می‌نامیدند. یعنی باید اطلاعات بیشتری درباره عناصری که هنوز نمی‌شناختند، کسب کرد اما عجلتاً آنها را در محدوده‌ای که باهم قرابت داشته، قرار می‌دادند در حالی که همچنان پروبلماتیک هستند. در برداشت فلسفی میشل فوکو (۱۹۸۴-۱۹۲۶) و گاستون باشلار (۱۹۶۲-۱۸۸۴) پروبلماتیک یا مسأله‌مندی امری

1. Thomas Samuel Kuhn.

هستی‌شناسانه تلقی می‌شود. موضوع اصلی این متفکران، امری معرفتی نیست، بلکه دقیقاً خود حقیقت است. حقیقت جهان، پروبلماتیک است. واقعیت از جنس مسائل است. از این رو، اصلاً چیزی به نام «حل مساله» وجود ندارد. لذا مسائل تغییر می‌کنند، عمیقتر می‌شوند، از این نقطه‌نظر به آن نقطه نظر پرتاب می‌شوند، از این فرهنگ در درون فرهنگی دیگر بازسازی می‌شوند، اما هرگز حل نمی‌شوند (Ardebili, 2015).

درواقع، در رویکرد پرابلماتیک، پرسش از دغدغه‌های زنان است. رویکرد مسئله‌مند سبب می‌شود تا زن همواره ساحتی خود‌اندیش داشته و از منظر جنسیت خود و نه ساحت قدسی وجودی به جامعه و جهان ببیند. این دقیقاً مانند پرسشی است که لوکاچ در توضیح ساختار کالایی‌شده بشر بیان می‌کند. او معتقد است، در عصر کنونی، هیچ پرسشی وجود ندارد که در آخر «با حل معمای ساختار کالا پاسخ داده نشود» (Lukacs, 1999: 209). لوکاچ با تدوین مفهوم شیء‌وارگی به جای مفهوم «بت‌وارگی کالایی» مارکس معتقد است، مبادله کالایی و پیامدهای ساختاری آن بر تمام زندگی روزمره تأثیر گذاشته است (Lukacs, Quoted from Abazari: 1998:196).

اثر حاضر با این تلقی از پروبلماتیک به تحلیل آثار زنان می‌پردازد. درواقع، مطالعات نشان می‌دهد، زنان ایرانی گرایش بیشتری به زندگی و جهان پیرامون در چارچوب متغیرهای هویتی و جنسیتی دارند. در خود فرو رفتگی زن به مثابه موجودی همواره مسئله‌مند، ابزار فهم نظام دانایی اوست. از این رو، چنین استنباطی از مفهوم پروبلماتیک به همراه مشاهدات عینی، موجب کاربست آن گردید. البته رویکرد همواره دغدغه‌مند و مسئله‌محور زنان به وضعیت زیست خود، بیش از هرچیز معلول مدرنیسم است. از این رو، در نگرش آنان کمتر پدیده‌های اجتماعی در ساحت طبیعی و غیرپاتولوژیک مشاهده می‌شوند.

۵.۴. مفهوم نظام دانایی

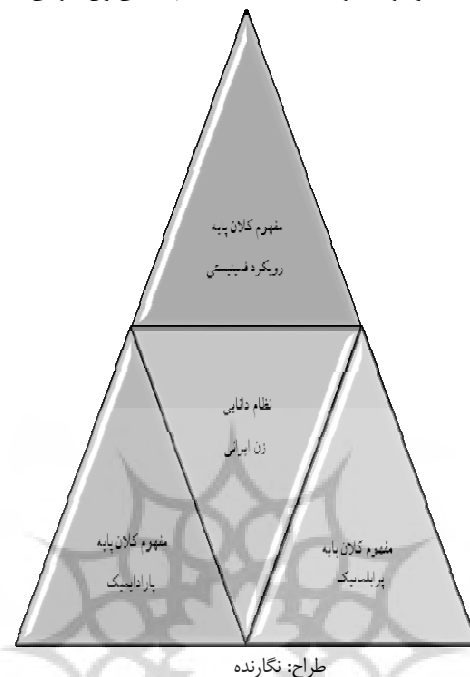
مفهوم نظام دانایی مرکزی‌ترین مفهوم در این صورت‌بندی است. درواقع، نظام دانایی را «نمی‌توان گونه‌ای از معرفت تلقی کرد، بلکه نشانگر بنیاد وحدت غالب یک مقوله، مفهوم یا یک ماهیت تاریخی، یا یک برهه زمانی است. نظام دانایی یا اپیستمه را باید مجموعه روابطی دانست که در یک دوره زمانی مشخص، در بستر قاعده‌بندی‌های گفتمانی تبیین می‌شوند» (Zeimaran, 1999).

اساساً ویژگی مهم تلفیق ساختاری «ظهور سورنالیسمی کلی در پژوهش‌های اجتماعی با غور در تله زندگی روزمره است که نه این است و نه آن و تکنیک‌های هنرمندانه‌ای چون کولاژ و مونتاژ از طریق کنار هم‌گذاری عناصر ناهمگن و نامربوط موجب آشنادایی از امر روزمره

می‌شود. محصول این ترکیب مونتاژ، ایجاد وضعیتی غیرمعمول است تا با آن نگاهی جدید به اشیاء انداخت (Highmore, 2002) به گفته هایمور، تاریخ‌گرایی از تجربه روزمره، از طریق توجه - به «ایماژ دیالکتیکی» (Highmore, 2002: 62) آسانتر خواهد بود. «ایماژ دیالکتیکی منظومه‌ای از عناصر است که در ترکیب با هم جرقه‌ای ایجاد می‌کند که به واسطه آن، خوانایی، فهم‌پذیری، ارتباط و نقد ممکن می‌گردد» (Kazemi, 2006:110). از این رو، تلفیق سه رویکرد فمینیسم، پارادایمیک و پارادایمیک موجب می‌شود تا تحلیل روشن و متمایزی از ساختار فکری زنان به‌دست داد.

درباره تاریخ کاریست مفهوم نظام دانایی، سه پژوهش در فاصله سال‌های ۱۴۰۲-۱۳۹۹ انجام گرفته است. یکی از این سه، مقاله «مواجهه نظام دانایی ایرانی-یونانی، در روایت‌های مده‌آ و سهراب با تکیه بر گفتمان قدرت میشل فوکو» (Kopal & at al, 2023) است که به مقایسه دو گفتمان اساطیری ایرانی و یونانی می‌پردازد. در مقاله دوم با عنوان «نظام دانایی صدرا، بستری برای ایجاد تمدن الهی» (Mirdamadi, 2023) شاخص‌های نظام اندیشه صدرا را به-روش توصیفی بررسی کرده و در اثر سوم «صورت‌بندی جریان‌های سیاسی دهه نخست انقلاب اسلامی و نظام دانایی آنها در اندیشه سیاسی امام خمینی» (Archini & Molavi, 2020)، به روش تحلیل کیفی و بر مبنای گفتارهای امام‌خمینی به صورت‌بندی جریان‌های سیاسی اوائل انقلاب می‌پردازد. از این رو، کاریست مفهومی نظام دانایی در مقاله حاضر، به نوعی تداوم کار نامبردگان است هرچند در موضوع، هدف، رویکرد و تلفیق ابزارهای مفهومی برای تحلیل داده‌ها در بین مطالعات ایرانی زنان تا حدودی نوآورانه است. درنمودار شماره (۲) با ترکیب سه مفهوم کلان، ساختار هرمی نظام دانایی زن ایرانی مشاهده می‌شود.

نمودار شماره ۲- مختصات نظام دانایی زن ایرانی

۵. یافته ها

۵.۱. فراتحلیل رویکرد فمینیستی، مفهوم کلان پایه نخست نظام دانایی

بررسی این رویکرد که پژوهش‌های فمینیستی محصول ورود زنان به آموزش عالی است، نشان می‌دهد، نمی‌توان از ترتیبات و روابط قدرتمند حاکم بر دانشگاه‌ها در تقویت رویکرد فمینیستی چشم‌پوشی کرد (Moss & Pryke: 2007). غالباً پژوهش‌های فمینیستی با ویژگی‌هایی مشخص می‌شود از جمله: شناخت و تأمل در احساسات زندگی زنان و مشارکت افراد در پژوهش‌های فمینیستی تا به افشای اطلاعات بپردازند و از این طریق توصیه‌هایی فراهم می‌کند تا جامعه، دانش فمینیستی را با کنش خود ادغام کند (Campbell & Wasce: 2000).

شاخص‌های فمینیستی نشان می‌دهد، بخشی از آثار برگزیده، به تحلیل محتوای ادبیات داستانی پرداخته‌اند. درواقع، دغدغه خودآگاهی و بازاندیشی در هویت خود، ویژگی عمده این آثار است. در پژوهش‌های ادبی متعددی با رویکرد گفتمانی و بازاندیشانه، به مقایسه تفاوت و تشابه زن/مرد، پرداخته‌اند. این آثار با دوگانه زن/مرد همواره به مقایسه جنبه‌های گوناگون دو جنسیت پرداخته تا احتمالاً نگرش فروتری یا برابری زن را یادآوری نمایند. در مقاله «بازنمایی جلوه‌های زنانه در سه رمان... ایرانی»، موضوع تفاوت زن/مرد، مورد بازاندیشی قرار گرفته است. این

نویسندگان می‌کوشند تا نشان دهند، بازنمایی هویت جنس دوم در ادبیات زنانه، نشانه‌ی تعارض فرهنگی دوجنس مخالف در جامعه است (Bani Tarafi & Hatampour, 2019). در واقع، مفاهیمی مانند زبان زنانه و شخصیت‌پردازی با موضوع زنانگی و بازنمایی جنسیتی، پرتوی از رویکردهای جنسیتی است.

در جدول شماره (۱) موضوع آثار، در ذیل دو شاخص هویت و جنسیت تفکیک و تحلیل شدند. متغیر هویت، به تعداد ۱۲ مورد یا ۵۲ درصد و متغیر جنسیت به تعداد ۱۱ مورد یا ۴۸ درصد از تعداد کل موارد، دارای رویکرد فمینیستی است. با مقایسه مجموع این دو شاخص (۲۳ مورد) به تعداد کل (۶۰ مورد)، بیش از ۳۸ درصد آثار برگزیده در گروه رویکردهای فمینیستی تعریف می‌شوند.

از دیدگاه آنتونی گیدنز و جورج هربرت مید، هویت چیزی جز خود اجتماعی فرد نیست. به گفته مید، خود، معادل هویت است که درگیر جهان اجتماعی بوده و ماهیت بازتابی دارد و از خلال اخذ دیدگاه‌های دیگر شکل می‌گیرد. از نظر گیدنز هویت عبارت از خود شخص آن گونه که خودش را تعریف می‌کند. به عقیده او هویت در کنش یا دیگران ایجاد می‌شود. گیدنز از مفهوم هویت بازاندیشی^۱ و انتخاب‌گر استفاده می‌کند. به نظر او «بازاندیشی در زندگی اجتماعی مدرن، در برگزیده این واقعیت است که عملکردهای اجتماعی پیوسته بازسنجی و در پرتو اطلاعات، اصلاح می‌شوند» (Quoted from Ghiyasvand, 2014: 82-83).

جدول شماره (۱) فرا تحلیل رویکردهای فمینیستی بین سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۹۹ (n=23)

درصد فراوانی	فراوانی	ب: متغیر جنسیت: شاخص‌ها: توانمندسازی / برابری / نابرابری / منزلت‌گرایی	درصد فراوانی	فراوانی	الف: متغیر هویت
					شاخص‌ها: رویکردهای بازاندیشی در هویت‌های زنانه
۴/۳۴	۱	امکانات عصر پست مدرن برای توانمندسازی زنان در گفتمان توسعه	۴/۳۴	۱	تحول خودآگاهی در آثار داستان نویسان زن ایرانی
۴/۳۴	۱	عرفان و آزادی تفکر عرفانی زنانه در قرون وسطی و پیدایی جنبش‌های زنانه‌نگر معاصر	۴/۳۴	۱	نمودهای تفکر زنانه در شعر
۴/۳۴	۱	ورود زنان فیلسوف از حاشیه به مرکز تأملی بر راهبردهای زنانه	۴/۳۴	۱	مطالعه ارزش‌های محوری در صفحات زن نوشته اینستاگرامی

1. Reflexivity.

		نگر بازخوانی تاریخ فلسفه غرب			
۴/۳۴	۱	فرآیند شکل‌گیری هویت جدید زن در ایران از دوران ناصری تا پایان دوران پهلوی	۴/۳۴	۱	تحلیل تحول تاریخی گفتمان‌های زیبایی و تاثیر آن بر حیات زن ایرانی
۴/۳۴	۱	بررسی اقدامات کنشگران جنبش زنان ایران در زمینه قوانین نابرابر از لحاظ جنسیتی از آغاز دهه هفتاد تا ۱۳۸۷	۴/۳۴	۱	بررسی سبک‌شناسانه رمان‌های نویسندگان زن معاصر
۴/۳۴	۱	شهر دوستدار زن شناسایی معیارهای دوستدار زنان از نظر زنان متعلق به پایگاهها و تیپ‌های مختلف اجتماعی تهران	۴/۳۴	۱	بازاندیشی در هویت اجتماعی زنان تحصیلکرده مورد مطالعه دانشگاه تبریز
۴/۳۴	۱	بررسی تحول دینداری و شناخت زنان در ایران معاصر	۴/۳۴	۱	بازنمایی جلوه‌های زنانه در سه رمان از نویسندگان ایرانی
۴/۳۴	۱	پایگاه اجتماعی و فرهنگی زنان در ایران باستان و علل وجودی آن مورد مطالعه (هخامنشیان)	۴/۳۴	۱	زن در ضرب‌المثل‌های فارسی زنان دردوره مشروطه
۴/۳۴	۱	جنسیت و انقلاب مشروطه	۴/۳۴	۱	گونه‌شناسی نوشتارهای مطبوعاتی زنان دردوره مشروطه
۴/۳۴	۱	بررسی وضعیت دستیابی دختران به آموزش عالی در ایران	۴/۳۴	۱	تحلیل بازنمایی نقش زن در سینمای دهه ۱۳۸۰ش.
۴/۳۴	۱	اثربخشی تمرین‌های ذهن آگاهی ساهاجایوگا بر افسردگی استرس و اضطراب زنان	۴/۳۴	۱	منابع قدرت زنان ایران (مطالعه کیفی دیالکتیک انقیاد- قدرتمندی در زندگی روزمره زنان تهرانی)
		////////////////////////////////////	۴/۳۴	۱	سیاست‌گریزی زنان در طول تاریخ ایران
۴۷/۸۲	۱۱		۵۲/۱۷	۱۲	مجموع: ۱۰۰
////	////	طراح: نگارنده	//////	//////	////////////////////////////////////

بنابراین به نظر می‌رسد، سازه ذهنی زنان، دغدغه معطوف به خود داشته و آموزه‌های فمینیستی نیز او را بیشتر به این سو رانده است. در جهان «به لطف جنبش فمینیستی آنچه به امر بدیهی مبدل شده، این حقیقت روانکاوانه است که می‌گوید، تفاوتی خصمانه وجود دارد که دو جنس را به جان هم می‌اندازد» (Kristeva, 2023: 117). احتمالاً غیبت طولانی زنان در فلسفه، حاصل همین انجماد ذهنی در فضایی از اندیشه‌های فمینیستی انسان معاصر است. در انگاره غرب تصویری از زن ساخته شده تا نشان دهد، او قادر به حفظ اسرار و نگهبان گنجینه معلومات نیست. چنانچه در نمایشنامه پیگمالیون، استادی زبان‌شناس سعی می‌کند با آزمایش بر روی دختری فقیر ثابت کند با تغییر لهجه فرد و لغاتی که به کار می‌برد می‌تواند او را از نظر طبقاتی

ارتقا دهد. دخترک در تقلید از لحن و واژگان طبقه ممتاز، چنان پیشرفت می‌کند که موفق می‌شود خود را اعیان‌زاده جا بزند اما لغزش فصاحت بار او و استعمال اصطلاح عوامانه‌ی ممنوع در برابر اشخاص محترم، نظریه زبان‌شناس باطل می‌شود. مضمون اصلی پیگمالیون این است که زنان، نیروی فکری خویش در فرمانبری از تحکیمات جامعه‌ای مردسالار هدر می‌دهند (Ghaed, 2001). ویرجینیا وولف نویسنده آمریکایی نیز (۱۹۴۲-۱۸۸۲) درباره جوهر زن در فرهنگ غرب می‌نویسد:

«بسیاری از مردانی که تمایل دارند کوچکترین رفتار زنان را زیر ذره‌بین بگذارند و در هر فرصتی بر او خرده بگیرند که برزندگی، خوش‌ذوقی و سلیقه کلماتی‌اند که ولع مصرف را در لایه‌ای از کلمات مبهم استتار می‌کنند اما زنان هم حرف‌هایی دارند» ویرجینیا وولف درباره برتری دائمی ارزش‌های مذکر ادامه می‌دهد: به‌طور کلی «فوتبال و ورزش مهم‌اند. [اما] پرستش مد و لباس خریدن پیش پا افتاده‌اند. فرض منتقد این است که این کتاب مهمی است چون درباره جنگ است. این کتاب بی‌اهمیتی است چون درباره احساسات زنی در سالن زیبایی است و صحنه‌ای در میدان جنگ مهم‌تر از صحنه‌ای در فروشگاه است» (Ghaed, 2001: ۸۴-۸۵).

نمونه‌های تاریخی مذکور نشان می‌دهد، برخلاف مطالعات زنان غربی که در آن رویکردهای فمینیستی غالب است، احتمالاً در ایران هنوز انگاره‌های فمینیستی هژمونیک نشده است. با این وجود، نهاد دانشگاه به سبب حضور تعداد قابل توجهی از دانشجویان دختر در آن، به‌آرامی در حال پرورش رویکردهای فمینیستی است. این رشد روزافزون طبعاً در آثار نوشتاری بازنمایی می‌شوند. نگرش‌های سوگیرانه زنان ناخودآگاه به سوی مکانیسمی دفاعی در برابر آسیب‌های تاریخی و انضمامی تمایل می‌یابد.

جنبش فمینیسم راه طولانی‌ای برای بدل شدن به ایدئولوژی طی نکرده است. آلتوسر درباره کارکرد ایدئولوژی بر این باور است، عملکرد ایدئولوژی چنان است که گویی آنچه بر آنان تحمیل می‌شود، چیزی جز اعتقادات، توانمندی‌ها و فرهنگ خود آنان نیست. او این نهاد بزرگ را که «انسان، سوژه و سازنده تاریخ است»، تصور کاذبی برآمده از ایدئولوژی می‌داند و استدلال می‌کند، ما به‌عنوان سوژه تنها در ایدئولوژی وجود داریم. تز محوری آلتوسر این است که ایدئولوژی افراد را در مقام سوژه مورد بازخواست و استیضاح قرار می‌دهد (Macdonell, 2001: 96-102). دایان مکدانل شارح آلتوسر در تفسیری بر این گزاره می‌نویسد، ایدئولوژی‌ها نشان می‌دهند «چگونه از طریق مکانیسم شناسایی، افراد را به جایگاه و موقعیت‌شان فراخوانده و هویت آنان را به آنان می‌بخشد» (Macdonell, 2001:102). از نظر

1. quoted in Francin Prose, "scent of a woman, s ink: Are Women writers Really inferior?", Harper,s Magazine, June 1998.

مارکس، نظریه‌های بورژوازی، ایدئولوژی به معنای کاذب هستند (Boudon & Bouricaud: 2003: 208-209). به نظر می‌رسد، گسترش ایدئولوژی فمینیسم غربی، خود مانع بزرگی در مشاهده حقایق و محدودیت‌های زنان جهان سوم است. ایدئولوژی با واقعیت پیوند چندانی ندارد. از این رو، اگر فمینیسم را هم ایدئولوژی فرض کرد، بخش عمده از رویکرد مطالعات زنان، خلق روایت‌های برساخته است تا با آن داورهای هنجاری خود را به جامعه حقه کند. در مقایسه با فمینیسم جهانی، فمینیسم ایرانی با علائم غیرمعارفی نشانه‌گذاری نشده است. نخستین بار در گفتمان مشروطه‌خواهی، زنان ادعای حقوق شهروندی کرده و به رفع برخی-نگرانی‌ها توجه کردند. حق تحصیل و یا کشف حجاب از جمله مسائلی بود که در آن دوران مورد مناقشه طرفداران تجدد و ضد تجدد قرار گرفت. این مناقشه در عصر پهلوی اول در موضوع حجاب شکل جدی‌تری گرفت و به نزاع میان مدرن‌ها با سنت‌گرایان انجامید (Najmabadi, 2005).

از آن زمان این بحث که فمینیسم معلول نقد رویکردهای سنتی و حل مصائب زنان از منظر مدرنیته است، موجب شده تا جامعه جنسیت‌زده با چالش روبرو شود. بنابراین بخش عمده از گفتمان حاکم بر آثار نوشتاری زنان، از این زاویه معنادار است. موضوع اصلی، درستی یا نادرستی رویکرد فمینیستی نیست بلکه سهم قابل توجه آن در این آثار است. در این متون، غالباً مقایسه وضعیت زنان با مردان و طرح ادعاهای هویت و برابرخواهانه به نفع زنان مشاهده می‌شود.

۵. ۲. فراتحلیل رویکرد پرابلماتیک؛ مفهوم کلان پایه دوم نظام دانایی

به نظر می‌رسد، تجربه زیسته، زنان را وا می‌دارد تا هر دغدغه‌ی انسانی را از صافی زنانگی عبور دهد. در واقع، مسئله‌مندی حاکم بر قلم ظریف، شکننده، جزءنگر و ناشمول زن، موجب می‌شود تا بر تارک اندیشه‌اش همواره مینروای مادینه بنشینند. او به این باور رسیده، بدون پرسش از وضعیت زنان، نمی‌توان به جامعه انسانی معنا داد. این پرابلماتیک یا گره ذهنی بر پرداخت‌های فکری او در تاریخ‌نگاری، جامعه‌شناسی، سیاست، حقوق و دیگر حوزه‌ها تا حدودی سایه انداخته است.

زن دانش خود را برای ساخت هویت جنسیتی و همدلی با ایدئولوژی‌ای هزینه کرده که از آن سوی مرزها می‌آید. از دیدگاه ضد اومانیستی آلتوسری، انسان‌ها بازیگرانی صاحب اختیار و دارای آزادی کامل نیستند بلکه موجوداتی وابسته به نیروهای تاریخی در فرآیند مبارزات طبقاتی‌اند. زنان اهل قلم ایران نیز احتمالاً تا اطلاع ثانوی نتوانند بیرون از ایدئولوژی فمینیسم و رویکرد پرابلماتیک خویش، برای دغدغه‌های زیست-جهان انسانی رهاوردی داشته باشند. آلتوسر، در تعریف پرابلماتیک اظهار می‌دارد، پرابلماتیک هرمتفکر، نظامی از مفاهیم است که پرسش‌ها و پاسخ‌ها را جهت داده و هدایت می‌کند (Althusser, 1970).

به نظر می‌رسد، رویکرد پرابلماتیکی در اندیشه زنان از عصر مشروطه شکل گرفت. در این دوران صرفاً بر مشروعیت حق زنان در آموزش تأکید می‌شد اما احتمالاً موافقان آموزش، درک چندانی از خود آگاهی زنان که سرانجام به خود مرکز انگاری آنان منتهی می‌شد، نداشتند. در واقع، سوژه زن برای چند دهه متأثر از مدرنیته همواره یک حسّه پرابلماتیک را به شیوه حضور زن ایرانی در تعینات اجتماعی-سیاسی می‌داد.

آنتونی گیدنز یکی از اصول منازعه‌آمیز در موضوع زنان را مسئله روابط نا برابر قدرت می‌داند (Giddens, 2007). یکی از پیامدهای مدرنیسم، تقویت رویکردهای هویت‌طلبانه، مشارکت و نقش‌آفرینی زنان در بعد اجتماعی و ملی بود. از آن زمان، موضوع مشارکت اجتماعی به عنصری غالب در بیشتر پژوهش‌های زنان بدل گردید. در ایران نیز متأثر از این دغدغه جهانی، تعدادی از آثار پژوهشی، به عاملیت زنان در تحولات تاریخی و سطوح مختلف مشارکت آنان پرداخته‌اند.

باین توضیح، پرسش این است؛ چه تعداد از آثار پژوهشی به آسیب‌ها و دغدغه‌های زنان می‌پردازد. زیرا تقویت نگرش‌های مسئله‌محور، رشد اندیشه‌های فمینیستی را توجیه پذیرتر می‌کند. در تحلیل محتوای آثار، مسئله این است؛ چرا زنان صرفاً از منظر دغدغه‌مندی خود، می‌نویسند. البته اینکه هر پرداختی به موضوع زنان را رویکردی فمینیستی لحاظ کرد، تا حدودی ساده انگارانه است زیرا هرگونه آگاهی شخصی الزاماً پدیده‌ای جنسیتی نیست تا آن را به حساب ایدئولوژی فمینیستی گذاشت اما از آنجا که الگوهای فکری پیش از آگاهی و کنش، هم‌مونیک می‌شوند، ناگزیر جامعه‌ی تحت‌هم‌مون را به داوری ارزشی ویژه‌ای سوق می‌دهد. در جدول شماره (۲)، چنانچه مشاهده می‌شود، فهرستی از دغدغه‌ها و مسائل پرتکرار در سطوح فردی و اجتماعی با عنوان فراتحلیل رویکردهای پرابلماتیک نمایه شده‌اند.

جدول شماره (۲) - فراتحلیل رویکردهای پرابلماتیک بین سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۹۹ (n=۱۷)

ردیف	متغیر	فراوانی	درصد فراوانی
۱	نقض حقوق (همسری/ناشویی/خشونت خانگی)	۴	۲۳/۵۲
۲	مدیریت و اشتغال	۳	۱۷/۶۴
۳	مشارکت سیاسی	۲	۱۱/۷۶
۴	جایگاه ساختاری زن در قانون / خانواده و جامعه	۳	۱۷/۶۴
۵	عاملیت و نقش اجتماعی در تحولات اجتماعی و سیاسی	۳	۱۷/۶۴
۶	حقوق شهروندی و برابری جنسیتی	۲	۱۱/۷۶
مجموع	//////	۱۷	۱۰۰

طراح: نگارنده

در جدول شماره (۲) ملاحظه می‌شود، حدود ۲۴ درصد (ردیف ۱) از تعداد کل موارد، به معضلات زنان در خانواده پرداخته است. درصد مذکور نشان می‌دهد، مسئله حقوق زن در خانواده در اولویت پژوهشگران قرار داشته است. سایر متغیرها (ردیف ۶-۲) عمدتاً در حوزه حقوق اجتماعی زنان تعریف می‌شوند که می‌توان همه آنها را به دو موضوع اصلی حقوقی-تاریخی و انضمامی فروکاست: نخست در حوزه حقوقی-تاریخی (ردیف ۵ و ۴) پژوهشگران تلاش می‌کنند، جایگاه و منزلت زن را در ساختارهای حقوقی مانند قانون، مورد بازخوانی قرار دهند و یا آن را در نهادهای طبیعی مانند خانواده و جامعه تجزیه و تحلیل نمایند (ردیف ۴). از منظر تاریخی نیز پژوهشگران در پی بازشناسی نقش و عاملیت زنان در تحولات تاریخی مانند انقلاب و جنگ بودند. در واقع، با این متغیر (ردیف ۵) پژوهشگران احتمالاً در پی تأیید کنشگری زنان در عرصه اجتماعی و سیاسی‌اند. در مسائل انضمامی (ردیف ۲ و ۳ و ۶) پژوهشگران بر مسائل انضمامی مانند اشتغال، مشارکت سیاسی، حقوق شهروندی و برابری جنسیتی تمرکز کرده‌اند. این‌گونه مسائل به توانایی‌های فردی (مسئله مدیریت و اشتغال) و حقوق اجتماعی (مسئله برابری و مشارکت سیاسی) اشاره می‌کنند. بار دیگر شش متغیر جدول شماره (۲)، به روش تجمیعی و در سه کلان-متغیر گروه‌بندی و فراتحلیل شدند (جدول شماره ۳). چنانچه مشاهده می‌شود، حدود ۵۳ درصد از رویکردهای پرابلماتیک به مسائل تضییع حقوق / حقوق شهروندی و اشتغال، ۲۹ درصد به موضوع مشارکت و نقش و عاملیت زنان در تحولات و حدود ۱۸ درصد نیز به موضوع جایگاه زن در متون و ساختارهای حقوقی / تاریخی و انضمامی اختصاص یافته است. بنابراین رویکردهای آسیب‌شناسانه فردی و اجتماعی با ۵۳ درصد، در صدر دیگر شاخص‌ها قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۳- فراتحلیل تجمیعی شاخص‌های جدول شماره (۲) (n=17)

متغیر	فراوانی	درصد فراوانی
تضییع حقوق / حقوق شهروندی / اشتغال	۹	۵۲/۹۲
مشارکت و عاملیت زنان در عرصه سیاسی و اجتماعی	۵	۲۹/۴۱
نگرش و جایگاه زن در متون و ساختار حقوقی / تاریخی و انضمامی	۳	۱۷/۶۴
مجموع	۱۷	۱۰۰

طراح: نگارنده

به‌طور کلی، رویکردهای دغدغه‌مندانه به هویت وجودی و اجتماعی زنان، موجب تضعیف نگرش‌های استعلایی زنان به نظام هستی شده است. ماندن در گرداب درد و رنج و غوطه‌ور شدن در مشکلات زنان در زیست اجتماعی، او را از صعود به فضای آزاد تفکر انسانی باز می‌دارد. او

وضعیت خود را پرابلماتیک می‌بیند و تصور می‌کند، از قافله «منزلت‌گرایی جاودانه»^۱ در فضای رقابت‌گونه با مردان باز مانده است لذا نهادهای جامعه را به تظلم خواهی فرا می‌خواند. در چنین فضایی، تولید اندیشه غیرجنسیتی و انسانی، به امری فانتزی بدل می‌شود.

بنابراین در چارچوب رویکرد پرابلماتیک، موضوع مشارکت اجتماعی و سیاسی، اشتغال و حقوق برابر، تضييع حقوق فردی در خانواده و جامعه از انگاره‌های مسئله‌آفرین در ساختمان‌دنی ذهنیت زنان دانش‌آموخته است. رمزگان ورود او به هر مسئله‌ی غیرجنسیتی از آوردگاه داده‌های جنسیت اخذ می‌شود. در واقع، او در فضای پرابلماتیک منزلت فردی و اجتماعی‌اش می‌اندیشد لذا ذهن و کنش او از این زاویه معنادار می‌شود. درحقیقت او به‌گونه‌ای در مسئله‌ی «به رسمیت شناخته شدن»^۲ گرفتار شده است.

اینکه چه چیز، چرا، چگونه و در چه برهه‌ی تاریخی بدل به مسئله می‌شود تا انباشتی از گفتارها، گزاره‌ها و کلمات را حول محور خویش ممکن کند، موضوعی کلیدی در فهم ذهنیت پرابلماتیک اوست. فهم پرابلماتیک، پیشاپیش تکلیفی سیاسی/اجتماعی نیز هست. همه گفتارها، گفتمان‌ها، جریان‌ها و مکتب‌ها در صدد هژمون کردن پرابلماتیک خود بر یک دوره‌ی تاریخی‌اند و تلاش دارند پرابلماتیک خود را به مثابه‌ی حقیقت امور، تاریخ و سوژه‌ها حقه کنند (Althusser, 1970) احتمالاً جهت‌گیری گفتمان زن معاصر ایرانی مسئله خویش است. از این رو کمتر علاقمند است در فضای دیگری از تعالی اندیشه سیر نماید.

۵.۳. فرا تحلیل رویکرد پارادایمیک؛ مفهوم کلان پایه سوم نظام دانایی؛

به نظر می‌رسد، آثار نوشتاری زنان به الگوهای ویژه‌ای از توضیح‌گرایی دارد. در نگاهی اجمالی به این آثار، گویا ظرافت و نازک‌اندیشی از خصلت‌های نوشتاری آنان است و از تن‌دادن به روش‌های سخت و طاقت فرسا در تحلیل‌های پیچیده‌گریزان‌اند. در منابع مطالعه شده، تعداد قابل توجهی به الگوهای ویژه‌ای از تحلیل‌گرایی دارند. البته اثبات این موضوع که؛ آیا کاربرد الگوهای رایجی نظیر رویکردهای گفتمانی با ویژگی ذهنی زنان سازگارتر است یا خیر، تا حدودی دشوار می‌نماید. در واقع نمی‌توان به‌طور قطعی چنین ادعایی را اثبات کرد.

اما چرا زنان در کاربرد چارچوب‌های نظری مایل به اتخاذ سویه‌های فکری ویژه‌ای هستند. مطالعات موردی نشان داده، احتمالاً زنان ترجیح می‌دهند از الگوهای تحلیلی مشابه و پرتکراری بهره‌گیرند. تحلیل جدول (شماره ۴)، نشان می‌دهد، حدود ۳۵ درصد این آثار، به روش گفتمانی و ۳۰ درصد به روش پیمایشی، توصیفی و آماری انجام شده‌اند. مشاهده می‌شود، تعدادی از این

1. Eternal Dignity
2. Identification, recognition

روش‌ها به نگرش‌های پست مدرن نزدیک‌اند. از نظر آماری حدود ۶۰ درصد به رویکردهای پست مدرن از جمله رویکرد گفتمانی گرایش داشته‌اند. بدیهی است، رویکردهای پست مدرنیستی به طبقات اجتماعی آسیب‌دیده توجه بیشتری نشان می‌دهد. اساساً «رهیافت پست‌مدرن بر این باور است نه تنها علم خصلت آنارشیستی دارد بلکه خصلت آنارشیستی قائل شدن برای علم، ماهیت انسانی بیشتری می‌دهد» (Nowzari & Sheikhlar, 2010: 36). درواقع، رهیافت پست‌مدرن، منکر هرگونه تبیین کلیت‌بخش یا روایت‌های کلان است بنابراین با تأیید اصل نسبی‌گرایی از عرصه‌های دیگری نیز برای تحلیل مسائل، مدد می‌گیرد. نظریه‌های گفتمان، مباحث تحلیل محتوا، نظریه گزینش عقلانی، شالوده‌شکنی دریدا از جمله روش‌های تحلیل قلمداد می‌شوند (Nowzari & Sheikhlar, 2010).

جدول شماره (۴) - فراتحلیل رویکردهای پارادایمیک بین سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۹۹ (n=20)

روش‌های کیفی	فراوانی	درصد فراوانی	روش‌های کمی	فراوانی	درصد فراوانی	روش‌های ترکیبی	فراوانی	درصد فراوانی
گفتمانی / فمینیستی	۷	۳۵٪	پیمایشی / پرسشنامه‌ای / توصیفی - آماری /مقایسه‌ای	۳	۱۵٪	کمی و کیفی	۲	۱۰٪
	۵	۲۵٪		۳	۱۵٪			
سایر روشها: (پدیدارشناسی / سناد / جامعه‌شناسی - فردگرایی /مورد ی تاریخی / اتنوگرافی ...)								
مجموع	۱۲	۶۰٪	مجموع	۶	۳۰٪	مجموع	۲	۱۰٪
جمع کل (۱۰۰)		۶۰٪			۳۰٪			۱۰٪

طراح: نگارنده

به‌طور کلی تحلیل گفتمان به واقعیات اجتماعی به مثابه متن می‌نگرد. از اصول تفسیری - برساختی پیروی می‌کند و عموماً با فرض‌های انتقادی پیش می‌رود. انسان‌ها زبان را با ابعاد گوناگونی چون انتقال و کسب اطلاعات و بیان احساسات به کار می‌برند (Khanifar & at)

(al, 2017) در واقع، گفتمان‌ها «در باره موضوعات صحبت نمی‌کنند بلکه سازنده موضوعات بوده و در فرایند این سازندگی، مداخله خود را پنهان می‌کنند» (Tajik, 1998: 15).

میشل فوکو^۱ نیز گفتمان را توده‌ای بی شکل و بی قواره از گزاره‌ها و عباراتی می‌داند که دیرینه‌شناس، از آن نظم و قاعده کشف می‌کند. مسئله محوری فوکو، مشخص کردن این موضوع است که چیزی وحدت و انسجام یک صورتبندی گفتمانی را شکل می‌دهد. «گزاره‌ها اشکال یا فرم مادی همچون ابژه‌اند ولی هویت آن وضعیت، درون عمل یا نهادهای اجتماعی نشئت می‌گیرد» (Foucault Quoted from Hassanifar: 2014: 52) در واقع، تحلیل گفتمان، تحلیلی صورت‌گرایانه از جمله و متن است. تحلیلی از ساختار زبان مانند سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها و آثار قلمی مانند مقالات، گزاره‌ها و داستان‌هاست (Saraei & atal, 2008).

بنابراین احتمالاً از منظر ذات‌گرایی، ویژگی جزء و کل دیدن امور در پرتو گفتمان به ساحت اندیشه زنان نزدیک‌تر است. توجه به صورت‌ها، فرم‌ها و درک قاعده‌مندی در حجم عظیمی از بی نظمی‌ها، آشوب‌ها و بحران‌ها به قدرت اندیشه زنان هم صبر و حوصله نازک اندیشی و هم رویکرد آسان‌گیری برای فهم روابط پدیده‌های اجتماعی داده است.

شاید یکی از دلایل گفتمان‌گرایی زنان، سیالیت اندیشه آنان است. در جهان مدرن زنان بیش از مردان در این سیالیت سهیم‌اند و با مدرنیته پای زنان به جهان اجتماعی بازتر شده است. بنابراین نوشته‌های آنان از این سیالیت تمام‌عیار تأثیر می‌پذیرد. زیگمونت باومن^۲ درباره مفهوم «سیالیت مدرن» با استفاده از اولریش، قهرمان رمان روبرت موزیل می‌نویسد:

«اولریش هیچ صفتی نداشت. خواه ارثی، خواه اکتسابی و همیشگی و جدا نشدنی. بنابراین مجبور بود هر صفتی را که می‌خواست داشته‌باشد، با سعی... هوش و زکاوت خود بیافریند؛ ولی ضمانتی وجود نداشت... هیچ یک از این صفات به مدت نا محدودی در جهانی سرشار از علائم آشفته‌کننده دوام بیاورد، صفاتی در معرض تغییرات سریع و غیرمنتظره. باومن ادامه می‌دهد، ساکن جامعه سیال مدرن ما... باید هرگونه پیوندی (بخوانید هویتی را) با کوشش... مهارت‌ها و صرف وقت و نیروی خود بیافریند» (Bauman, 2013:9).

از این رو، از چشم‌انداز باومن، زنانی که صرفاً به دست هوش و ذکاوت خود سپرده شده‌اند، می‌کوشند با میانجی زبان و قلم، هویت و منزلتی امن در این جهان ناپایدار بیابند. آسان‌اندیشی در اندیشه زنان و تمایل به روش‌های تحلیلی «منعطف و لطیف»^۳، نیازمند مطالعه بیشتر و پیچیده‌تری است اما از نظر آماری چنین شواهدی قابل احراز است.

1. Michel Foucault.

2. Zigmunt Bauman.

۳. منظور نگارنده از این اصطلاح، استعمال روش‌ها و چارچوب‌های نظری است که از سوی بیشتر محققان پرکاربرد بوده و کمتر به مهارت‌های پیچیده وابسته‌اند.

۶. تجزیه و تحلیل: تجمیع فراتحلیل مفاهیم کلان پایه سه‌گانه نظام دانایی زن ایرانی؛

جدول شماره ۵. فراتحلیل نهایی مفاهیم کلان پایه (n=60)

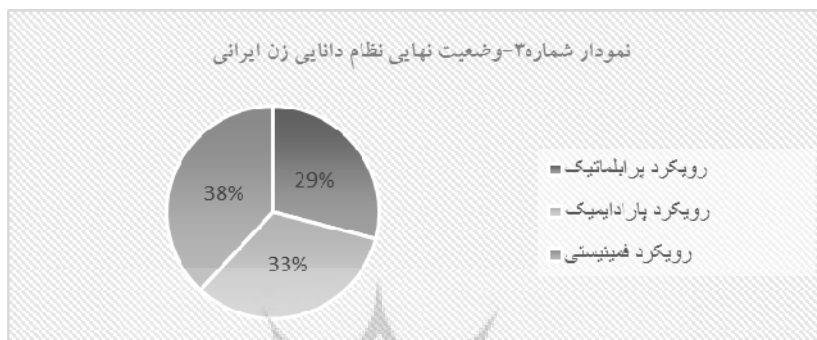
عناوین و درصد فراوانی	فمینیستی	پرابلماتیک	پارادایمیک
هویت	۵۲٪	//////	////////
جنسیت	۴۸٪	//////	////////
حقوق فردی	//////	۵۳٪	////////
حقوق اجتماعی	//////	۴۷٪	////////
روش گفتمانی	//////	////////	۶۰٪
روش کمی	//////	////////	۳۰٪
روش ترکیبی	//////	//////	۱۰٪
مجموع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

طراح: نگارنده

چنانچه در جدول شماره (۵) مشاهده می‌شود، در رویکرد فمینیستی، ۵۲ درصد آثار به دغدغه‌های هویت و ۴۸ درصد به برابری‌های جنسیتی پرداخته که شاخص‌های این دو در جدول شماره (۱) آمده است. با مقایسه مجموع این تعداد موارد (۲۳ مورد) به تعداد کل (۶۰ مورد)، بیش از ۳۸ درصد منابع مطالعه شده با رویکرد فمینیستی انجام گرفته است. در رویکرد پرابلماتیک، چنانچه ملاحظه می‌شود، ۵۳ درصد به حقوق و آسیب‌های فردی و حدود ۴۷ درصد به مسائل حقوق اجتماعی و عمومی گرایش داشته است. مجموع این نسبت‌ها در مقایسه با تعداد کل (۶۰ مورد)، به بیش از ۲۸ درصد می‌رسد. در شاخص‌های مربوط به مفهوم پارادایمیک، حدود ۶۰ درصد آثار، با روش‌های تحلیل گفتمانی و پست مدرنی و ۳۰ درصد با روش آماری و پیمایشی انجام شده‌اند که در مقایسه با تعداد کل (۶۰ مورد)، ۳۳ درصد آثار به تحلیل‌های گفتمانی، پست مدرنی و سپس روش‌های کمی گرایش داشته‌اند.

بنابراین، از ۱۰۰ درصد علائق پژوهشی، ۶۶ درصد آثار بر شاخص‌های مربوط به رویکرد فمینیستی و پرابلماتیک تمرکز داشته‌اند. چنین ویژگی دوگانه‌ای در متون نوشتاری زنان، یادآور سنت مارکس در ابداع واژگان «طبقه در خود و طبقه برای خود» در جامعه‌شناسی است (Ahmadi, 2003). زنان به سبب درک مشترکی که حاصل تحول نهاد خانواده و آگاهی جنسیتی است، از عارضه‌هایی که مارکس در تعریف آگاهی طبقاتی بیان کرده، رنج می‌برند. نتیجه این وضعیت برساخته، کاهش توجه زنان به رویکردهای انسانی و فراجنسیتی به معنای جهانشمول است.

به این ترتیب، وضعیت آماری سه مفهوم کلان پایه که نظام دانایی زن ایرانی را شکل داده‌اند، در نمودار (شماره ۳) قابل مشاهده است. در این نمودار، مفهوم کلان پایه فمینیستی با ۳۸ درصد، مفهوم پرابلماتیک با ۲۹ درصد و مفهوم پارادایمیک با ۳۳ درصد مشخص شدند.

طراح: نگارنده

۷. نتیجه گیری

اساس پژوهش حاضر، تدوین مؤلفه‌های نظام دانایی زن ایرانی با تمرکز بر تعدادی از آثار نوشتاری در فاصله سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۹۹ است. فراتحلیل کردن برخی از ویژگی‌های متون نوشتاری زنان با سه ابزار مفهومی پرابلماتیک/ پارادایمیک و فمینیسم، روش پژوهشی این مقاله است. ویژگی مهم این روش، تلفیق یا کولاًژ کردن سه مفهوم کلان پایه با یازده شاخص تحلیلی است. داوری هنجاری مقاله تحت تأثیر مفهوم به رسمیت شناخته شدن در نظریه اکسل هونت است که در تعریفی کلی به معنای گرایش گروهی از انسان‌ها برای به رسمیت شناخته شدن در جامعه تلقی می‌شود.

مؤلفه‌های نظام دانایی بر پایه دو پرسش اساسی استوار گشت: نخست؛ عناصر نظام دانایی زن ایرانی چه ابعادی از گونه‌ی اندیشیدن و شیوه تحلیل را آشکار می‌کند؟ دوم؛ آیا این سامانه نشان می‌دهد، زنان به جنبه‌های خاصی از حیات فردی و اجتماعی می‌اندیشند؟ چنانچه اشاره شد، ساختار نظام دانایی، حاصل تلفیق سه مفهوم فمینیسم، پرابلماتیک و پارادایمیک است. استخراج این سه عنصر به مطالعه ساختار شکلی منابع وابسته بود که از جمع‌بندی چند ویژگی از جمله؛ روش تحقیق، موضوع، عنوان و نظام ارزشی حاکم بر آثار مطالعه شده، به دست آمد. چنانچه اشاره شد، روش پژوهش، استفاده از تکنیک فراتحلیل در بازخوانی آثاری بود که به دست زنان انجام گرفته بود. برای فراتحلیل کردن سازه‌های مفهومی سه‌گانه نیاز به شاخص‌هایی بود تا در ترکیب با هم وضعیت هر یک از آن سه مؤلفه را معنادار کند. برای

مفهوم پارادایمیک، از سه شاخص کیفی، کمی و ترکیبی کمک گرفته شد. برای تشریح رویکرد پرابلماتیک از شاخص‌های حقوق فردی و حقوق اجتماعی و برای توضیح مفهوم رویکرد فمینیسم از دوشاخص هویت و جنسیت استفاده شد.

شاخص‌های استخراجی از تحلیل ۶۰ اثر نشان می‌دهد؛ مسائل اصولی زنان چیست، غالباً به کدام روش تحلیلی گرایش دارند و رویکردهای فمینیستی از نظر کمی و کیفی چگونه خود را آشکار می‌کنند؟ همه این پرسش‌ها با تحلیل شاخص‌ها در جداول و نمودارها معین شده‌اند.

هدف این مقاله طراحی و شرح منحنی نظام دانایی زن ایرانی به طور غیر مشروط با اجتناب از رویکردهای دوگانه مرد / زن است. از بین ۶۰ اثر، ۲۰ مورد یا بیش از ۳۳ درصد در مفهوم پارادایمیک، ۱۷ مورد یا بیش از ۲۸ درصد در مفهوم پرابلماتیک و ۲۳ مورد یا بیش از ۳۸ درصد در چارچوب رویکرد فمینیستی گروه‌بندی شدند. نتایج نشان می‌دهد؛ رویکردهای هویتی، دغدغه‌مندان و فمینیستی از نظر کمی، ۴۰ مورد یا ۶۷٪ از جهت‌گیری تعداد کل موارد را تشکیل می‌دهند. به طور کلی، فراتحلیل این آثار نشان می‌دهد، زنان ایرانی در چارچوب مسائل هویت، منزلت و جنسیت خود، به‌نگرانی‌های انسانی می‌پردازند.

از منظر رویکرد فمینیستی، آثار برگزیده غالباً به جوانب گوناگون دوگانه زن / مرد پرداخته تا احتمالاً نگرش جامعه درباره فروتری یا برابری زنان را یادآوری نماید. باز اندیشی در هویت و تغییرات خودآگاهانه زنان، ویژگی عمده این آثار بود. در فراتحلیل مفهوم کلان فمینیستی که با دو شاخص هویت و جنسیت تعیین شد، ۵۲ درصد به شاخص هویت و ۴۸ درصد به شاخص صرفاً جنسیتی اختصاص یافت.

از منظر رویکرد پارادایمیک، پرسش این بود؛ آیا زنان به روش‌های تحلیلی ویژه‌ای گرایش دارند؟ مطالعات نشان می‌دهد، احتمالاً زنان الگوهای پرتکراری را در تحلیل مسائل ترجیح می‌دهند. فراتحلیل آثار نشان می‌دهد، حدود ۳۵ درصد به روش گفتمانی و ۳۰ درصد به روش پیمایشی، توصیفی و آماری انجام شده‌اند. تعدادی از این روش‌ها عمدتاً به رویکردهای پست-مدرن نزدیک هستند که علاوه بر رویکردگفتمانی، از نظر آماری حدود ۶۰ درصد از تعداد کل موارد را تشکیل می‌دهند. بدیهی است رویکردهای پست‌مدرنیستی به طبقات اجتماعی آسیب‌دیده توجه بیشتری نشان می‌دهد.

در چارچوب مفهوم پرابلماتیک، مشاهده شد، حدود ۲۴ درصد منابع مطالعه شده به معضلات زنان در خانواده پرداخته‌اند. این درصد نشان می‌دهد، دغدغه‌های آسیب‌شناسانه حقوق فردی زنان در خانواده یکی از اولویت‌های پژوهشی بوده است. سایر متغیرها در حوزه حقوق اجتماعی زنان تعریف می‌شوند که می‌توان آنها را به دو بخش حقوقی-تاریخی و انضمامی فروکاست: نخست در حوزه حقوقی-تاریخی، هدف پژوهشگران تحلیل منزلت زنان در ساختارهای حقوقی یا

نهادهای طبیعی مانند خانواده است. از منظر تاریخی نیز پژوهشگران در پی بازخوانی نقش و عاملیت زنان در تحولات اجتماعی مانند انقلاب و جنگ هستند. در واقع، با تحلیل این شاخص پژوهشگران احتمالاً در پی به رسمیت شناخته شدن کنشگری زنان در عرصه اجتماعی‌اند. در مسائل انضمامی، پژوهشگران بر موضوع اشتغال، مشارکت سیاسی و حقوق شهروندی و برابری جنسیتی تمرکز داشتند. این‌گونه مسائل به توانایی‌های فردی (مسئله مدیریت و اشتغال) و حقوق اجتماعی (مسئله برابری و مشارکت سیاسی) اشاره می‌کنند.

۶ متغیر (نقض حقوق زن / اشتغال / مشارکت / حقوق شهروندی و برابری / جایگاه ساختاری زن در قانون / عاملیت و نقش اجتماعی زنان) به روش تجمیعی در سه متغیر (تضییع حقوق / عاملیت و مشارکت / نگرش حقوقی و تاریخی) گروه‌بندی شد که به زبان آماری این نتایج به-دست آمد: در چارچوب رویکرد پرابلماتیک، حدود ۵۳ درصد به شاخص‌های تضییع حقوق، حقوق شهروندی و اشتغال و ۲۹ درصد به شاخص‌های مشارکت و عاملیت زنان و حدود ۱۸ درصد به شاخص جایگاه زن در ساختارهای حقوقی / تاریخی و انضمامی پرداخته بودند. در نتیجه، رویکردهای آسیب‌شناسانه به مسائل فردی و اجتماعی زنان با ۵۳ درصد، در صدر دیگر شاخص‌ها قرار گرفت.

در شاخص‌سنجی مفهوم کلان پایه فمینیستی، حدود ۵۲ درصد آثار منتخب، به دغدغه‌های هویتی و ۴۸ درصد به مسائل و برابری‌های جنسیتی پرداخته‌اند. با مقایسه تعداد موارد رویکرد فمینیستی (۲۳ مورد) به تعداد کل (۶۰ مورد) بیش از ۳۸ درصد تحقیقات زنان با رویکردهای فمینیستی انجام گرفته است. در مفهوم کلان پایه پرابلماتیک، شاخص حقوق و آسیب‌های فردی، ۵۳ درصد و شاخص‌های حقوق اجتماعی، حدود ۴۷ درصد موارد مطالعه را به خود اختصاص داده‌اند که با مقایسه مجموع این دو با تعداد کل (۶۰ مورد) بیش از ۲۸ درصد محاسبه می‌گردد. در شاخص‌سنجی‌های مربوط به رویکرد پارادایمیک، حدود ۶۰ درصد روش‌های تحلیل مسئله، با رویکردهای گفتمانی و ۳۰ درصد با روش تحلیل آماری کمی-پیمایشی انجام شده‌اند. این نسبت در مقایسه با تعداد کل (۶۰ مورد) بیش از ۳۳ درصد تعیین می‌شود که نشانه گرایش زنان به رویکردهای پست‌مدرنی از جمله روش گفتمانی است.

به طور کلی، اگرچه رویکردهای فمینیستی، پرابلماتیک و پارادایمیک در هاب مدرنیته معنادار می‌شوند اما خطر کاربرد الگوهای فکری مدرنیته در این است که تفسیری عاریتی به نظام دانایی زن ایرانی می‌دهند. به‌طورمثال، هرگاه اندیشه، رنگ فمینیستی می‌یابد، به‌این معناست که اندیشه زنان، زندانی انگاره‌های دوگانه زن / مرد شده‌اند. شاخص‌های مفهوم پرابلماتیک نیز جامعه ویژه خود را شکل می‌دهد؛ زانی که غالباً طرحی از یک وضعیت آسیب‌دیده و آنومی را از زنان

ارائه می‌دهند، احتمالاً انگاره دانایی آنان، معیوب و در بحران تضرع حقوق و منزلت فردی باز مانده‌اند.

در رویکرد پارادایمیک، به‌نظر می‌رسد، بحرانی وجود ندارد اما با تحلیل شاخص‌ها، الگوهای شناختی آشکار می‌شوند. در واقع، الگوهای فکری نشان می‌دهد، زن ایرانی در کدام سوی مرزهای اندیشه ایستاده است و بیشتر از کدام الگوی فکری پیروی می‌کند؟ آیا سوژه‌محور یا ساختارگرا است؟ به کدام روش‌های نظری گرایش بیشتری دارد؟ در ساحت پرابلماتیک، زن بودن همواره مسئله‌ای حل‌نشده و سوژه‌های همیشه حاضر است. در چنین فضایی گوا اینکه؛ زن تنها قادر است در چارچوب ساحت زنانگی به امر بیرونی بیاندهد. در واقع، زن بودگی به مثابه امری مستقل بر وی عارض شده تا بر ساحت انسانی او مسلط شود. این امر در عرصه عینی و ذهنی رخ می‌دهد. در عرصه عینی، تحقق منزلت فردی و اجتماعی طلب می‌شود. در عرصه ذهنی، اندیشه، عمدتاً معطوف به تحقق آمال عینی، تحلیل می‌رود. لذا زندگی روزمره از جمله زندگی عالمانه او به اسارت قواعد نظام کالایی و فمینیستی در می‌آید. غلبه وضعیت پرابلماتیک بر دستگاه معرفتی زنان، نشان می‌دهد، اندیشیدن و نوشتن، غایت نیست بلکه حقوق از دست رفته در قیاس با زنان جهان مقصود اصلی است. درحقیقت زن، به عنوان فاعل مدرک و سوژه خودبنیاد، در نوشتن، به بازی سوژگی و کشف و شهود می‌پردازد. غرق‌شدن در سوژگی سوژه از عوارض تشدید بینش پرابلماتیک زنان به جوهر حیات است. ظاهراً، نویسنده زن ایرانی با دشواره- ای روبروست که از آن به «از جا کندگی» تعبیر می‌شود. فضایی که در آن دو متغیر سنت و مدرنیته برای او به وجود آورده است. از این رو، ترکیب نا متقارنی از این دو، سرگیجه تهوع‌آوری- را در ذهن و زبان زنان ایجاد کرده است.

در پایان یادآوری این نکته ضروری است و آن اینکه؛ به پژوهشگران توصیه می‌شود، بخشی از تحقیقات خود را به شناخت الگوها و رفتارهای ذهنی و معرفتی زنان ایرانی اختصاص دهند زیرا مطالعات زنان در ایران نیازمند نگرش‌های فراتر از «دقیق‌تری است».

تعارض منافع

نویسنده اعلام می‌کند که تعارض منافع وجود ندارد؛ و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را که شامل پرهیز از سرقت ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شونده، سوءرفتار و غیره می‌شوند، به طور کامل رعایت کرده است.

سیاسگزاری

نویسنده بر خود فرض می‌دارد از مجله سیاست و دانشگاه تهران به واسطه حمایت آنها در راستای چاپ پژوهش حاضر کمال تشکر و قدردانی را داشته باشد.

References

- Abazari, Yousef, (1998), Sociological Wisdom, first edition, Tehran: Tarh-e-No.
- Ahmadi, B. (2003) A Dictionary of Marx's Philosophical Terms, Tehran, first edition, Markaz Publishing. **[in persian]**
- Althusser, L. (1970), Reading Capital, Etienne Balibar, Translated by. Ben Brewster, Librairie Francois Maspero. Inthesite; <https://www.google.com/search?client=firefox-d&q=%29+https%3A%2F%2Fengare.net%2Fwhat-is-problematic%2F>.
- Ansari, M. (2023), Women, Men, and Political Philosophy: The Future of Political Philosophy That Was Male, Women's Research Journal, 14 (46), 201-221.
- Archini, H. and Molavi Vardanjani, I. (2020). The Formation of Political Currents in the First Decade of the Islamic Revolution and Their System of Knowledge in the Political Thought of Imam Khomeini. Islamic Revolution Studies, 60(17), 29-52.
- Ardebili, M. M, (2015) Problematica, <https://problematicaarchive.com/problematicandphilosophy>.
- Bani Tarafi, N., & Hatampour, S. (2019). Representing the Female Effects in Sehreman by Iranian Female Writers. Research on Fictional Literature, 8(3), 1-21. **[in persian]**
- Bauman, Z. (2013), Liquid Love: About the Instability of Human Bonds, translated by Irfan Sabeti, Tehran, third edition, Qoqnoos. **[in persian]**
- Bayat, A, (2007), Dictionary of Words, Third Edition, Tehran, Andishe and Religious Culture Publications.
- Beigi, M., & Moeini Alamdari, J. (2019). The Consequences of the Axel Honneth's Recognition Theory for Contemporary Radicalism. Political and International Approaches, 10 (4), 102-123. **[in persian]**
- Boudon, R. & Bouricaud, F. (2003), Critical Dictionary of Sociology, University of Chicago Press. **[in persian]**
- Campbell, R. and Wasco, Sh. M. (2000), Feminist Approaches to Social Science: Epistemological and Methodological Tenets American Journal of Community Psychology, Vol. 28, No. 6, pp.773-791.
- Dolan, K. (2011), Do Women and Men Know Different Things? Measuring Gender Differences in Political Knowledge, The Journal of Politics, Vol. 73, No. 1, pp. 97-107.

- Ghaed, M. (2001) Diaries and forgetfulness and other articles, first edition, Tehran: Tarh-e- no. **[in persian]**
- Ghiyasvand, A. (2014). The impact of modern urban spaces on reflexivity women's gender identity. *Gender and Family Studies*, 2(1), 79-98.
- Giddens, A. (2007), structuralism and post structuralism, the production of culture, Tehran: Jihad University Press. **[in persian]**
- Gururany, Sh. (2002), Construction of Third World women's knowledge in the development discourse, UNESCO. Published by Blackwell Publishers, 108 Cowley Road, Oxford OX4 1JF, UK and 350 Main Street, Malden, MA 02148, USA.
- Hasanpour, A., & Yazdkhasti, B. (2016). The Problematic of Femininity: Representation of Gender and Construction of Female Moral Stereotypes in the Cinema of Iran. *Journal of Culture-Communication Studies*, 16(32), 33-68. **[in persian]**
- Hassanifar, A. (2014) Discourse Analysis as a Method, Contemporary Political Essays, Research Institute of Humanities and Cultural Studies, 5th year, 1st issue, pp. 49-67. **[in persian]**
- Highmore, B. (2002), everyday life & Cultural Theory An Introduction, By Routledge, London, This edition published in the Taylor & Francis e-Library, 209 pages.
- Honneth, A. (2001) 'The Critical Theory of the Frankfurt School and the Theory of Recognition: Dialogue with Olivier Voirol', in Gabriel Rockhill, and Alfredo Gomez-Muller (eds), *Politics of Culture and the Spirit of Critique: Dialogues* (New York, NY, 2011; online edn, Columbia Scholarship Online, 19 Nov. 2015), <https://doi.org/10.7312/columbia/9780231151870.003.0010>, accessed 21 Nov. 2024. **[in persian]**
- Jahangardi, M. (2023), An analysis of the application of the concept of paradigm in sociology, *Bi-Quarterly Philosophy of Science*, Year 12, Issue 2, Fall and Winter, pp. 79-103.
- Jamali, F. (2022) and Pourabed M. j, Bahri, Kh, Balavi, R, A Review of Educational Concepts in the "Sayyedat Al Ghamar" (Moon Women) Novel by Jokha Harithi, *Women's Studies, Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS), Quarterly Journal*, Vol. 13, No. 2, 113-143.
- Kazemi, A. (2006). Problematic of everyday life in cultural studies and its relevance to Iranian society, *Cultural and Communication Studies Quarterly*, No. 4, pp. 97-122. **[in persian]**

- Khanifar, H. & al., (2017), principles and basics of qualitative research methods (a new and applied approach), vol. 1, first edition, Tehran: Negahe Danesh. **[in persian]**
- Kohn, T, (2010), The Structure of Scientific Revolutions, translated by Saeed Ziba Kalam, Tehran: Samt Publications.
- Klein, R. D. (1991) 'Passion and politics in Women's Studies in the 1990s', in Aaron, Jane and Walby, Sylvia (Eds) Out of the Margins: Women's Studies in the Nineties, London, Falmer.
- Kopal A, Nouri Partov, A, & Mostafavi Sh.M. (2023). The Encounter of the Iranian-Greek Knowledge System in the Narratives of Medea and Sohrab Based on Michel Foucault's Discourse on Power, Journal: Mystical and Mythological Literature (Persian Language and Literature) : Volume:19, Issue:73, pp155-185.**[in persian]**
- Kristeva, J. (2023), against national depression, translated by Mehrdad Parsa, 7th edition, Tehran:Shavand. **[in persian]**.
- Lukacs,G.(1999), History and Class Consciousness, translated by Mohammad Jafar Pouyandeh, Tehran:Tajrobeh. **[in persian]**
- Macdonell, D. (2001).Theories of discourse: an introduction, translated by Hossein Ali Nozari, Tehran: Farhang Gofman.**[in persian]**
- Mirdamadi, S. M. H. (2023). Sadra's system of knowledge, a platform for creating a divine civilization. Quarterly Journal of Theorizing, 2(1), pp.81-98.
- Moss, D. & Pryke,J. (2007) Creating space and time for feminist approaches in higher education, Women's Studies International Forum 30 p.p.367-379.
- Moghadam Heidari, G. H, (2006) Incommensurability of scientific paradigms, Tehran: Nashre Ney.
- Najmabadi, A. (2005), Aqandar and representation, review of women's activities during Reza Shah's period, Narasheh magazine, No. 44, pp. 151-121, this article was presented in a seminar held on September 19 and 20, 2003 in Amsterdam; With the title: (Authority and Agency Re-Visiting Women's Activism during Riza shah's Period). **[in persian]**
- Nowzari, H. A. and Sheikhlar,K (2010), Methodology and Epistemology in the Post modern Approach, Political Science Quarterly, No. 12, Autumn, pp. 35-55.
- Presbey, G. M. (2003),The Struggle for Recognition in the Philosophy of Axel Honneth, Applied to the Current South African Situation and its Call for an `African Renaissance, Philosophy & Social Criticism • vol 29 no 5 • pp. 537–561.

- Pishgahi Fard, Z.& Ghodsi, A.(2010), Cultural theories of feminism and its implications for Iranian society. *Women in Culture and Art*, 3(1), 109-132.
- Ritzer, G. (2002), *Sociological Theory in the Contemporary Era*, 6th edition, Tehran, Scientific Publications. **[in persian]**
- Saraei, H., Fathi, S. Zare, Z. (2008), Qualitative Method in Social Studies, *Journal of Social Sciences*, 2nd year, 3rd issue, pp. 105-83. **[in persian]**
- Sinafar, H.(2022), Feminism: (History, waves, trends and positive and negative effects of movements), 10th International Conference on Management Research and Humanities in Iran, September 14, University of Tehran.
- Tabatabaei Vaez, B., Zarghani, S. M., Yahaghi, M. J. (2020). Typology of Women's Press Writings in the Constitutional Era, *Bi-Quarterly Journal of Contemporary Persian Literature*, 10(1), 211-231.
- Tajik, M. R. , (1998), *Pretend Text and Discourse Analysis*, Tehran, Discourse, first year, first issue, p.6-15. **[in persian]**
- Vaheddoost M, Sheykholeslami F.(2013) Manifestations of Feminine Thoughts in Forugh Farrokhzad's Poetry, *Journal of Fiction and Interdisciplinary Studies*, 6(17), 133-153.
- Zanganeh, P., Athari, S. H., Eslami, R., and Reza Nasiri, H. (2023), The relationship between the subject and structured authority in the views of Althusser and Lacan, *Bi-Quarterly Journal of Theoretical Politics Research*, No. 34, Winter and Autumn, pp. 1-27.
- Zarvandi, N., (2007) A critique of common feminist views and an explanation of their consequences, *Women and Family Cultural-Defense Quarterly*, Year 2, Issue 8, pp. 76-106.
- Zeimaran, M., (1999) *Michel Foucault, Knowledge and Power*, Tehran: Hermes. **[in persian]**

COPYRIGHTS

©2023 by the University of Tehran. Published by the University of Tehran Press. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

